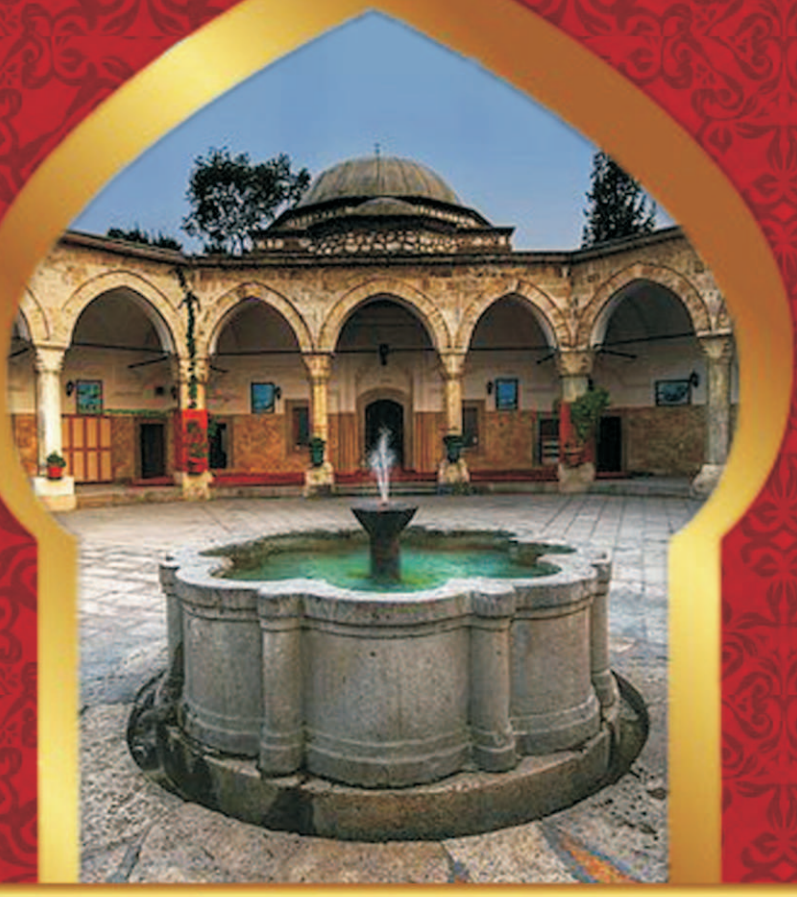
ULUSLARARASI AMASYA ÂLİMLERİ SEMPOZYUMU

- INTERNATIONAL AMASYA SCHOLARS' SYMPOSIUM -

21-23 NİSAN 2017 - AMASYA

BİLDİRİLER KİTABI

-2-

Bu sempozyum T. C. Amasya Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

ULUSLARARASI AMASYA ÂLİMLERİ SEMPOZYUMU - INTERNATIONAL AMASYA SCHOLARS' SYMPOSIUM -

21-23 NİSAN 2017 • AMASYA

BİLDİRİLER KİTABI - II

Bu sempozyum T. C. Amasya Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

AMASYA • 2017

21-23 Nisan 2017 - AMASYA

ISBN: 978-605-4598-31-1

BİLDİRİLER KİTABI - II

Uluslar arası Amasya Âlimleri Sempozyumu Bildiriler
Kitabındaki yazıların yasal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Her hakkı saklıdır. Bu kitabın hiçbir kısmı yayıncısının yazılı izni olmaksızın elektronik veya mekanik, fotokopi, kayıt ya da herhangi bir bilgi saklama, erişim sistemi de dahil olmak üzere herhangi bir şekilde çoğaltılamaz.

Editörler:
Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR
Yrd. Doç. Dr. Ayşegül GÜN
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZTÜRK

Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Akbilek Mah. Muhsin Yazıcıoğlu Cad. No: 7 / Amasya
Telefon: 0 (358) 260 00 64
Faks: 0 (358) 218 01 61

Baskı:
Amasya Üniversitesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
Aralık 2017

AMASYA TARİHİ MÜVERRİHİ HÜSEYİN HÜSÂMEDDİN'İN ŞÂİRLİĞİ

Mücahit KAÇAR*

Özet

Amasya Tarihi isimli eseriyle kültür ve edebiyatımıza eşsiz bir katkıda bulunan Hüseyin Hüsâmeddin, sadece iyi bir tarihçi değil aynı zamanda iyi bir dilci ve şâirdir. Kendisi daha küçük yaşta hem Amasya meşhurları hakkında bilgiler toparlamaya başlamış hem de şiirle ilgilenmiştir. Asrî mahlasını kullanan Hüseyin Hüsâmeddin'in elimizde şiirlerinin toplu olarak bir araya getirildiği divanı veya mecmuası yoktur. Fakat Hüseyin Hüsâmeddin'in Amasya Tarihi'nin farklı ciltlerinde değişik vesilelerle verdiği şiirlerinden onun şairliğine dair tahlillerde bulunabilmekteyiz. Kendisinin Amasya tarihinde Amasya'ya dâir uzun bir kasidesi ve biyografilerini sunduğu şairlerin şiirlerine yazdığı tahmisleri ve bir gazeli bulunmaktadır. Bu çalışmada, Hüseyin Hüsâmeddin'in şairliğinin ön plana çıkarılması ve böylece daha önce derli toplu olarak ele alınmayan bu yönüne dikkat çekmek amaçlanmıştır. Bu amaçla da çalışmamızda, şairin Amasya Tarihi'nde yer alan şiirleri; şiir tekniği açısından ele alınacaktır. Böylece Amasya'nın kıymetli bir değeri olan Hüseyin Hüsâmeddin'in tarihçiliğinin gölgesinde kalan şairliğinin de araştırmacıların dikkatine sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Hüsâmeddin, Asrî, Şair, Amasya.

The Poetry of Hüseyin Hüsameddin who Wrote the History of Amasia

Abstract

Hüseyin Hüsâmeddîn, who has a unique contribution to our culture and literature with his work titled Amasia Tarihi, is not only a good historian but also a good linguist and poet. At a young age he began to gather information about Amasia celebrities as well as interested in poetry. There is no divan or magazine in which the poems of Hüseyin Hüsâmeddîn, using the Asrî nick-name, are gathered together in bulk. However, we are able to find some of the poems of Hüseyin Hüsâmeddîn from his poems which he gave differently in different volumes of Amasia History. He has a long praise poetry to Amasya in the history of Amasia and a wrote two *tahmis* to the poems of other poets who wrote his biographies, and there is also a poem written in the form of a ghazel. In this study, it was aimed to draw the attention of Hüseyin Hüsâmeddîn to the foreground of his poems and to draw attention to this aspect which has not been handled before. For this purpose, his poems, which are in the history of poetry Amasia, will be discussed in terms of poetry technique. Thus, it is aimed to bring the poetry which is in the shadow of the historicity of Hüseyin Hüsâmeddîn, a precious value of Amasia, to the attention of the researchers.

Keywords: Hüseyin Hüsâmeddin, Asri, Poet, Amasia.

Giriş

Amasya Tarihi isimli eseriyle kültür ve edebiyatımıza eşsiz bir katkıda bulunan Hüseyin Hüsâmeddîn, sadece iyi bir tarihçi değil aynı zamanda iyi bir dilci ve şairdir. Kendisi daha küçük yaşta şiirle ilgilenmeye başlamıştır. Amasya Tarihi'nin birinci cildinde "zaman-ı sabâvetimde bir müddet edebiyât ile iştigâl itdiğim cihetle akrân arasında "Asrî" mahlasını ihtiyâr ve ba'dehû tetebbu'ât-ı târihiyeye hasr-ı iştigâl itmiş idim" diyerek her ne kadar sonradan sadece tarihî meselelerle ilgilendiğini ifade etse de aslında elimizdeki şiirlerinden anlaşılacağı üzere Divan şiiri geleneğine son derece hâkim iyi bir şairdir.

Bu çalışmada, Hüseyin Hüsâmeddin'in şâirliğinin ön plana çıkarılması ve böylece daha önce derli toplu olarak ele alınmayan bu yönüne dikkat çekmek amaçlanmıştır. Bu amaçla da çalışmamızda

* Doç. Dr., Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, mukac80@gmail.com.

kendisinin Amasya Tarihi'nde yer alan şiirlerinin edebî geleneğe uygun olup olmadığı, aruz ve kafiye kusurları, şiirinin fesahat ve belagat açısından sağlamlığı gibi yönlerden ele alınmasına çalışılacaktır. Böylece Amasya'nın kıymetli bir değeri olan Hüseyin Hüsâmeddîn'in tarihçiliğinin gölgesinde kalan şairliğinin de araştırmacıların dikkatine sunulması amaçlanmaktadır. Aşağıda öncelikle Hüseyin Hüsâmeddin'in hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilecek, ardından da kendisinin bilinen şiirleri üzerinden şairliğine dâir değerlendirmelerimiz sunulacaktır.

1- Hüseyin Hüsâmeddin Yasar'ın Hayatı ve Eserleri[1]

Amasya'nın köklü ailelerinden Abdî-zâde ailesine mensup olan Hüseyin Hüsâmeddîn, 5 Kasım 1869'da Amasya'da doğmuştur. Soyadı kanunu çıktıktan sonra *"Yasar"* soyadını alan Hüseyin Hüsâmeddin 1887'de Rüşdiye'yi bitirmiş ve tahsilini ilerletmek için İstanbul'a giderek Kalender Medresesi'ne devam etmiş, aynı zamanda zamanın önemli âlimlerinin şahsî derslerine de devam etmiştir. Girit, Suriye ve Hicaz'a giderek ilim tahsil eden Hüseyin Hüsâmeddîn, 1899 yılında İstanbul'a dönerek ilk hocası Tokadî-zâde Ahmed Efendi'den icazet almıştır. Arapça ve Farsça'nın yanında kaynaklardan istifade edecek kadar Fransızca da bilen Hüseyin Hüsâmeddîn, ilk resmi görevine 1898 yılında Meşihat Dâiresi Askerî Mahkeme mukayyidi olan Perşembeli Ahmet Remzi Efendi'nin muavini olarak başlamıştır. Bir süre bu görevini sürdürdükten sonra Şeyhülislâm Mahmut Celaddin Efendi'nin yardımıyla Surre-i Hûmâyun Niyâbet-i Şeriyyesi'ne tayin edilerek 1901'de Şam ve Hicaz'a gitmiştir. Bu görevinden döndükten sonra Vezirköprü, Osmancık, Niksar ve Refâhiye mahkeme naipliği görevlerinde bulunmuştur. Refâhiye'de görev yaparken Evkâf Nezareti tarafından Arapça Eski Kayıtlar Mütercimliğine atanmıştır. Bundan sonra 1909'da Tarih-i Osmanî Encümeni olarak görev yapmıştır.

Hüseyin Hüsâmeddîn, Mustafa Kemal Atatürk'ün dil politikasına, kaleme aldığı birçok eserle destek vermiş; bu doğrultuda *Türk Fiilleri, Türk Sıfatları, Türk İsimleri, Paşa Armağanı, Temel* gibi eserleri Atatürk'e sunarak Atatürk'ün takdirlerini kazanmıştır. Yine Türk kültürüne katkıda bulunmak için Türk Ocakları'nda Türk Dili ve kültürü ile alakalı seri konferanslar vermiştir. Hüseyin Hüsâmeddîn, 10 Şubat 1939 yılında İstanbul Şişli'deki evinde vefat ederek Feriköy Mezarlığında toprağa verilmiştir. Hüseyin Hüsâmeddîn'in, *Amasya Tarihi, Evkâf-ı Humâyûn Nezareti'nin Tarihçe-i Teşkilâtı ve Nuzzârın Terâcim-i Ahvâli, Teme*1*, Dîvân-ı Vezâret, Paşa Armağanı, Kitabü'et-Tasrif (Temel Külliyatından Fiiller Hakkında Mülahazât-ı Sarfiyye), Türk Sıfatları, Türk Çavları, Nişancılar Durağı, Osmanlı Meşâhiri, Türk Takvimi, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi-Lugati't-Türkiyye Çevirisi, Türk Emniyet Teşkilatı* adlı kitapları ile çeşitli konularda yazılmış makaleleri vardır.

2- Hüseyin Hüsâmeddîn'in Şâirliği

Hüseyin Hüsâmeddîn, Amasya Tarihinin birinci cildinde kendisinin küçükken şiirle uğraştığını ve Asrî mahlasını kullandığını şöyle ifade eder: "Muharrir-i âciz; zaman-ı sabâvetimde bir müddet edebiyât ile iştigâl itdiğim cihetle akrân arasında "Asrî" mahlasını ihtiyâr ve ba'dehû tetebbu'ât-ı târihiyeye hasr-ı iştigâl itmiş idim." Asrî mahlasını kullanan Hüseyin Hüsâmeddîn'in elimizde şiirlerinin toplu olarak bir araya getirildiği divanı veya mecmuası yoktur. Fakat Hüseyin Hüsâmeddîn'in Amasya Tarihi'nin farklı ciltlerinde değişik vesilelerle verdiği şiirlerinden onun şairliğine dâir tahlillerde bulunabilmekteyiz. Kendisinin bu çalışmada Amasya Tarihi'nde Amasya'ya dâir murabba tarzında yazdığı bir şiiri, biyografilerini sunduğu iki şâirin gazellerine yazdığı iki tahmisi ve bir de gazeli ele alınacaktır. Aşağıda kendisinin Amasya Tarihi'nde yer alan şiirleri tek tek ele alınmıştır.

1.1. Murabba'

Hüseyin Hüsâmeddîn, 37 dörtlükten meydana gelen uzun bir şiir yazmıştır. Amasya Tarihi'nin birinci cildinin büyük bölümüne yayılmış olan bu uzun şiirde, her bir dörtlükte Amasya Tarihi'nde ele

[1] Hüseyin Hüsâmeddîn'in hayatı ve eserleri hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Bu bölümde sunduğumuz bilgiler de aşağıda sunacağımız çalışmalardan derlenmiştir. Ayrıca kendisi Amasya Tarihinin birinci cildinde kendi biyografisini yazmıştır. Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Turgut Akpınar, "Az Tanınan Büyük Bir Milliyetçi Hüseyin Hüsâmeddîn Yasar", *Hayat Tarih Mecmuası*, c. II sayı: 8, İstanbul, 1975, Turgut Akpınar, "Hüseyin Hüsâmeddîn", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. XVIII, 1998; Feyzi Çimen, "Dîvânü Lügâti't-Türk Üzerine İlk Dizin: Dîvân Anahtarı ve Hüseyin Hüsâmeddîn Yasar'ın İlmi Kişiliği", *FSM ilmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2013, sayı: 1, s. 136-151.

aldığı konuyla ilgili bir dörtlük söylemiş, dörtlüğün hemen ardından da ne anlattığını kısaca şerh etmiştir. Şiirin ilk dörtlüğünden önce bir açıklamada bulunarak Amasya hakkında birçok kişinin övgü şiirleri ve yazıları kaleme aldıklarını belirttikten sonra, eserinde bunları alıntılamak yerine kendisinin murabba tarzında bir kaside yazarak bu kasidenin her bir dörtlüğünün sonunda şiirde anlatmak istediklerini açıklayacağını söylemiştir. İlgili açıklama şöyledir: "*Daha pek çok şu'arâ, müverrihîn, Amasya'yı, nazmen ve nesren medh ü senâ itmişlerdir. Fakat, icâz-ı maksûde muhâlif gördüğüm cihetle, naklinden sarf-ı nazar iderek, şu eser-i nâcizin fihrist icmâli olmak üzere, bir kasîde-i murabba' tanzîm ve her murabba'ın zeylinde hâvî olduğu meâ'ni-i târihiyeyi şerh ve izâh eyledim*".

Aşağıda tam metnini verdiğimiz bu övgü şiiri, Amasya tarihinde yanlış olarak beyit halinde neşredilmiştir. Halbuki bu bir murabbadır ve dörtlükler halinde yazılmalıdır. Bu uzun şiirini aruzun "Mef'ûlü mefâîlü mefâilü feûlün" kalıbıyla yazan şâirin tercih ettiği kafiye de "-ı Amasya" redifinden sonra gelen "-âr" sesinden oluşan kafiye-i mürdeftir. Bu şiirinde Hüseyin Hüsâmeddîn'in aruza hâkim olduğu ve kafiye kusurları işlemediği görülmektedir. Ayrıca kendi dönemi için son derece anlaşılır bir dille yazdığı bu şiirinde teknik kusurlar olmaması, Asrî mahlaslı Hüseyin Hüsâmeddîn'in iyi bir şâir olduğunun göstergesidir. Aşağıda 37 dörtlükten oluşan bu murabaın metni verilmiştir:

İtdikce tecellî dile, envâr-ı Amasya
Şevkiyle yakar kalbimi bir nâr-ı Amasya
Çeşmimde döner eşk-i şerer-bâr-ı Amasya
Kalbimde durur hasret-i dîdâr-ı Amasya

Bu şehri yapan, devr-i evâ'ilde Amisdir
Dirler ki, Amâsise dahî nâmı enîsdir
Şa'ir didi Elmâsiyeden selîsdir
Elması çıkarmış gibi, ahcâr-ı Amasya

Cennet gibidir sûy-ı cenûbunda çakallar
Gûyâ ki beşikdir yed-i kudret anı sallar
Meşâta-i eyyâm-ı bahâr vechini allar
Bir la'le döner nâzıra rûhsâr-ı Amasya

Sağında bunun Kara Kaya cennet-i diger
Bir hûb ferîdin iki ruhsârına benzer
Yıldız gibi ezhâr ile mestûr ser-â-ser
Bunlardan alır heb suyu gülzâr-ı Amasya

Eyler iki menba' buranın zevkini ikmâl
Gûyâ ki biri âb-ı zülâl ve biri selsâl
Bir menba'ı yapmış Kaya Paşa gibi mifzâl
Diğer Acem Ağa gibi mi'mâr-ı Amasya

Cennât-ı cihânın burası sanki ecelli
Şehzâdelere olmuş idi sayd mahalli
Enzâra olur Köşklü Kaya'dan bu da belli
Bir merkez-i Sultân iken aktâr-ı Amasya

En sonra Çakal-zâdelere kısmet-i evfer
Oldu buradan hin-i teferrukda müyesser
Şimdi orası, bunların adı ile eşher
İtdi bunu tahkîk, Perestâr-ı Amasya

Garbında bunun kûh-ı celî şöhre-i Ferhad
Gûyâ eser-i aşk ile virmiş ana bünyâd
Rûmîler anın dâmenine "Venk" dimiş ad
Lâkin budur a'cûbe-i ahbâr-ı Amasya

Maşrık tarafı bir cebel-i şâhik-i mesmûr
Zincirli Kaya nâmı ile âleme meşhûr
Zinciri anun on sene evvel idi manzûr
Hayretle bakardı ana ebsâr-ı Amasya

Bâlus Kayası şârka uzanmış bu kayadan
Bulmuş eteği feyz ü şeref sun'-ı Hudâdan
Âlîdir anın menkıbesi medh ü senâdan
Zirâ burada müstetir ebrâr-ı Amasya

Üstünde sarây-ı şeref âbâd kadîmdir,
İşte burası mevlid-i Sultân Selimdir
Bir kışla ve mekteb ile umrânî azîmdir
Bunlarla teceddüd ider edvâr-ı Amasya

Yanında soğuk çeşme ki bir bâğ-ı iremdir,
Hoş manzaradur, lutf-ı Hevâ' dâfî-i gâmdır,
Tesnim gibi abı dahî bir fazl-ı ni'âmdır;
Virmiş buraya behçeti dâdâr-ı Amasya.

Bir kal'a-i mustahkemedir, semt-i şimâli
Âsâr-ı girân-mâye-i eslâf ile mâlî,
Şimdi ise umrân u sükûndan içi hâlî,
Güyâ siper-i dâfi'-i peykâr-ı Amasya.

Envâ-ı sanâyi' ile enzârda mümtâz
Ankâ gibi germiş kanadın itmede pervâz
Şâhin gibi semt-i feleğe doğru ser-efrâz
Olmuş bu vakâr ile nigeh-dâr-ı Amasya

Dirler ki, bunu Harşenedir eyleyen inşâ
İtmiş ana kendi adını sonradan i'tâ
Yapmış burayı kendisine mesken-i zîbâ
Bu kal'a yüzünde görülür gâr-ı Amasya

Vustâda Cilanbolu dahî hayreti câlib
Her bir tarafında görülür dürlü garâ'ib
Mecrâ ü mesbâda ne ma'lûm ve ne gâ'ib;
Âbı sayılır efdâl-i âbâr-ı Amasya

Bir merkez-i mahfûz kralı idi evvel
Pon şâhları kâ'id-i taht oldu müselsel
Romalılara itdi, yedi harb-i mükemmel
Bunlar ile ma'lûm olur etvâr-ı Amasya

Bu şâhların dahmesi olmuşdu mağârât
Ecsâdını heb sonra duhûr eyledi târât
Bir vakt rehâbına olub câ-yı riyâzât
Şimdi ise boş, mahzen-i ekdâr-ı Amasya

İtdi ümerâ kal'ayı kerrât ile tecdîd
Selçûk neseb-i Şâh-ı Kubâd eyledi teşyîd
Lâkin bunu da ger-zaman eyledi tebdîd
İtmişdî vatan borcunu dizdâr-ı Amasya

Sağında bunun türbe-i Şirvânî-i Kâmil
Kandil-i hedd, feyz-i Hudâ, nûr-ı fezâ'il
Yanında yatar hazret-i İsâ gibi fâzıl
Etrâfı bütün kümmel ü ahyâr-ı Amasya

Solunda dahî makbere-i hazret-i Cû'î,
Feyzin buradır mebde-i pür zevk-i tulû'ı
Bulmuş buralar nâm-ı kerîmiyle şuyû'ı
Hakkâ buradır mecmu'-ı esmâr-ı Amasya.

Kelkis idi evvel buranın nâm-ı kadîmî
Tezyîn idiyor bağçesini bâd-ı nesîmi
Erbâb-ı tenezzüh alıyor feyz-i amîmi
Ezvâkı burada bulur efkâr-ı Amasya

Mağrîb tarafı kûh-ı ref'-i Karamânî
Olmuş eteği Akbilek'e cây-ı emânı
Tefsîr ile takvâda 'alem, pîr-i zamanı
Kudsî-şiyem ve mefhâr-ı athâr-ı Amasya

Boydan boya bir manzara-ı hûr-likâdır
Müstağrak-ı envâr-ı füyûzât-ı Hudâ'dır
Her bir tarafı Bağ-ı irem zevk-fezâdır
Hep bunları sir-âb ider enhâr-ı Amasya

Her vakte göre meyveleri kâmil ve mebzûl
Her meyvesinin ta'amı bütün dehrde makbûl
Elması hedâyâ olarak her yere mersûl
Her beldede meşhûrdur esmâr-ı Amasya

Her mevsiminin bir şeref ü izzeti vardır
Her bağçesinin bir tarab u behceti vardır
Her goncasının hande-i ulviyyeti vardır
Bülbülleri giryân ider ezhâr-ı Amasya

Yüzlerce mülûk u ümerâ himmeti görmüş
Pek çok eser-i lutf u refâhiyyeti görmüş
Şâyân olacak kadrine bir hürmeti görmüş
Takdîr kılınmış yine mikdâr-ı Amasya

Her zerresi âlûde-i eltâf-ı ekâbir
İzhâr idiyor âleme bin türlü mefâhir
Olmuşdu mahallâtı bütün hayra mezâhir
Hep şâhid-i âdil buna âsâr-ı Amasya

Her devresi bir silsile-i aşk ü cünûndur
Her bir deresi dolmuş anın eşk ile hûndur
Her köşesi bin medfûn-ı erbâb-ı fünûndur
Aktâra bütün münteşir ezkâr-ı Amasya

Her gûşe-i feyzinde birer âşık-ı şeydâ
Her kûy-ı kemâlinde birer şâ'ir-i dânâ
Her zerre-i hâkinde birer feyz-i hüveydâ
Mestûr-ı kütübdür nice eş'âr-ı Amasya

Toprağı idilmiş ezeli aşk ile tahmîr
Hem cevher-i hüsn itmiş anın zâtını tenvîr
Her san'at ü dânişde yetişdirdi meşâhir
İbrâz-ı fezâ'il ider ahrâr-ı Amasya

Gelmiş nice meczûbü'l- hayy nice müştâk
Çıkmış oradan dehre nice kâmil ü uşşak
Güyâ burada olmuş idi âlem-i misâk
Bir feyz ü himem-i zâviyedür dâr-ı Amasya

Âlemde mülûk ü ümerâya vatan olmuş
Yüzlerce südûr u vüzerâya vatan olmuş
Binlerce şüyûh u ulemâya vatan olmuş
Fikr it ki geçirmiş neler a'sâr-ı Amasya

Lâyık mı ki bu menba'-ı ahyâr ola mechûl
Her fâzılı bir gûşe-i nisyânda mahmûl
Lâyık mı ki şu münbit-i ebrâr ola mezhûl
Mübhem kala dehr içre esrâr-ı Amasya

Her bir ciheti medrese-i ilm ü edebdir
Erbâb-ı zekâ feyzine i'lâ-yı sebebdir
Makbûl-ı ümem, melce-i ashâb-ı talebdir
Medhûl olur elbette dil-âzâr-ı Amasya

Bu fikr ile sarf eyledi çok sa'y-i mükemmel
Cem' eyledi akvâl u rivâyâtı müseccel
Tahkîk ile yazdı ana târih-i mufassal
Asrî gibi bir hâdim-i fehhâr-ı Amasya

1.2. Tahmîsler

1.2.1. Nâmî'nin Bir Gazelini Tahmîs

Hüseyin Hüsâmeddîn, biyografilerini verdiği iki Amasyalı'nın birer gazeline tahmis yazmıştır. Bu tahmislerin birincisi Nâmî mahlasını kullanan Tahsîn Hasan Efendi'nin bir gazeline yazılmıştır. Nâmî'nin bu gazeli yazma sebebi de ilginçtir. Amasya tarihinde verilen bilgiye göre, Hüseyin Hüsâmeddîn'in de bizzat tanıyıp sevdiği birisi olan Nâmî, güzelliğe düşkün bir insan olup sonunda intihar etmiştir. *"tab'ında olan ibtilâ-yı hüsnün bir sâ'ikası olarak Hâce-zâdesi Mehmed Ârif Efendi'nin aşkına giriftâr oldu. O esnâda Ârif Efendi de gâyet güzel ve câzibe-i hüsn ü ânı mükemmel bir nev-civân idi. Bundan dolayı hâcesinin hânesine daha yakın olan Mollâ Kestel medresesine nakl-i ikâmet etti. Mehmed Ârif Efendi sabah ve akşam yanından ayrılmazdı. Çünkü Tahsîn Efendi cidden afîf ve ınnîn idi. Kendisinden bir fenâlık ümîd edilmezdi. 1314 senesi Zi'l-hiccesinde medresede yalnız kaldığından gece kendisine ârız olan bir vehm ü kâbusdan dolayı şu'ûruna bir ihtilâl geldi. Her şeyden tevahhuş eder uykudan bile ürkerdi.l3l5 senesi Rebîü'l-evvelinde bi'z-zarûre Amasya'ya avdet edip Kapancı-zâde medresesinin bir hücresine kapandı. Halk ile ülfet ü ünsiyetten çekilip kendi âleminde şi'r ve tasavvuf ile iştigâle koyuldu. Kimseyi yanına sokmadı, müdhîş bir hayrete daldı. 1317 senesi Recebinde İstanbul'dan Amasya'ya geldiğim esnâda aralık aralık kendisi ile görüşürdüm. Ne yazık ki sene-i mezbûre Zi'l-hiccesinin on yedinci günü sabahleyin kendisini Yörgüç Paşa imâretinin üst tarafından ırmağa atıp intihâr etti. Gâyet zekî, tab'an latîf, cevvâl, müsta'id, şi'r ve inşâsı ve kitâbeti güzel, küşâde-meşreb, latîfe-gû, beşuş âlim idi. Sonradan fevka'l-âde durgun, mütehayyir oldu. Hîç gülmez, kimse ile konuşmaz, hîç bir yere çıkmazdı."*

Nâmî, ömrünün son günlerinde Hüseyin Hüsâmeddîn'e "ağlasun" redifli şu gazelini elden yazıp vermiştir:

Âh dirdim bir zamân sevdâ ile cân ağlasun
Kalmadı cânımda tâkat şimdi cânân ağlasun

Dehr bir sâkî gibi sundu bana gam bâdesin
Hâlime baksın değil hüşyâr mestân ağlasun

Zevk-i vuslatdan cüdâ mahzûn esîr-i mihnetim
Derdile bî-çâre gönlüm itsün efgân ağlasun

Kerbelâ-yı gamda medhûş eyledi hayret beni
Âh mâtem-zâre düştüm gözlerim kan ağlasun

Âteş-i hasretle yandım kurtuluş yok Nâmiyâ
Hâlime âgâh olan her ârif insan Ağlasun

Hüseyin Hüsâmeddîn, kendisine verilen bu gazeli Nâmî'nin yanında yüksek bir terennümle okuduğunu ve Nâmî'nin hüznü ve perîşân hâlinin kendisine te'sîr ettiğini yazar. Bu olay üzerine berâberce ağlaştıklarını kaydeden H. Hüsâmeddîn, Nâmî'nin intihârını duyunca çok ağladığını ve aşağıdaki tahmisi yine Nâmî dilinden yazdığını ifade eder. Nâmî'nin gazeli "fâilâtün fâilâtün fâilatün fâilün" vezniyle yazılmış olup "Ağlasun" redifi ve "-ân" harflerinden oluşan kafiye-i mürdeften

oluşmaktadır. Bu tahmiste, Asrî'nin tahmisten beklendiği gibi asıl şiirin şâirinden aşağı kalmadığı ve başkası tarafından yazılan bu gazeli yine aynı şâirin ağzından yazmış gibi başarılı bir şekilde tahmîs ettiği görülmektedir. Nâmî'nin şiirindeki duygu yoğunluğu ve şiirin teknik başarısı Asrî'nin mısralarında da görülmektedir.

Vasl içün çok ağladım yok çâre hicrân ağlasun
Bir gülün uğrunda mahv oldum gülistân ağlasun
Yakdı sevdâ cânımı bu aşk ü irfân ağlasun
Ah derdim bir zamân sevdâ ile cân ağlasun
Kalmadı cânımda tâkat şimdi cânân ağlasun

Lutf edip cânân bir gün sormadı üftâdesin
Vasl ile şâd itmedi bir dem bile dildâdesin
Cevrini artırdı eyvâh öldürür gamzedesin
Dehr bir sâkî gibi sundu bana gam bâdesin
Halime baksun değil hüşyâru mestân ağlasun

Kalmadı cevre tahammül itmeye bir tâkatim
Ağlarım hicrân içinde geçdi ömr ü müddetim
Kendime sıklet virir her ân hayât ü râhatim
Zevk ü vaslından cüdâ mahzûn esîr-i mihnetim
Derdile bî-çâre gönlüm itsün efgân ağlasın

Halka düşmen eyledi cânân içün gayret beni
Vahşet-âbâde götürdi halkdan nefret beni
İntihâra sevk iderse şaşma bu sîret beni
Kerbelâ-yı gamda medhûş eyledi hayret beni
Âh mâtem-zâre düşdüm gözlerim kan Ağlasun

Aşk ü sevdâ ömrümün mecmû'ını itdi hebâ
Aklımı idrâkimi hüsn uğruna itdim fedâ
Sûziş ü efgânıma Asrî bile itdi bükâ
Âteş-i hasretle yandım, kurtuluş yok Nâmîya
Hâlime âgâh olan her ârif insan ağlasun

1.2.2. Rüşdî Mehmed Paşa'nın Gazelini Tahmîs

Asrî'nin diğer bir tahmisi de Rüşdî Mehmed Paşa'nın bir gazeline yapılmıştır. H. 1290 senesi Saferinin on yedisinde (18 Nisan 1873) sadr-ı a'zam olan Rüşdî Mehmed Paşa hakkında "gâyet kâtib, münşî olduğu gibi mükemmel şâ'ir ve rind-meşreb idi. Mey ü mahbûbu gâyet sever, İstanbul sâhil-hânelerinde ve köşklerinde ricâl-i asrıyla berâber ta'tîl günlerinde ve gecelerde her türlü zevk ü sefâya düşkün idi" şeklinde bilgi veren Hüseyin Hüsâmeddîn, Rüşdî Paşa'nın Fatîn tezkiresindeki şu gazelini kaydeder:

Birdir safâ-yı vasl ü safâ bir değilse de
Birdir cefâ-yı hicr ü cefâ bir değilse de

Bâlâ ve zîri bir görürüm fart-ı neşveden
Birdir gözümde arz ü semâ bir değilse de

Birleşdi renk-i zülf ü benâgûş nazrada
Birdir bana sabah ü mesâ bir değilse de

Bîmâr-ı aşkım istemem aslâ ʻilâc-ı derd
Birdir yanımda derd ü devâ bir değilse de

Rüşdî suhân-şinâs bilir tarz ü şîvesin
Birdir edâ-yı şi'r ü edâ bir değilse de

Bu gazeli kaydettikten sonra da "Müşârün-ileyhin şu gazeli tab'ımda bir küşâyiş uyandırdığından irticâlen şöyle tahmîs eyledim" diyerek aşağıdaki şiiri verir. Burada önemli olan Asrî'nin bu şiiri irticâlen yani o anda tahmis etmesidir. Aruzun "mef'ûlü fâilâtü mefâîlü fâilün" vezni ve "bir değilse de" redifi ve "-â" harfinden oluşan kafiye-i mücerredeyle yazılmış bu gazelin tahmisi de en az gazelin kendisi kadar başarılıdır. Şiiri gördüğü anda böyle bir şekilde tahmis eden Asrî'nin bu başarısı, şiirdeki vukûfiyetini göstermektedir.

Birdir gınâ-yı kalb ü gınâ bir değilse de
Birdir ziyâ-yı şems ü ziyâ bir değilse de
Birdir nevâ-yı zevk ü nevâ bir değilse de
Birdir safâ-yı vasl ü safâ bir değilse de
Birdir cefâ-yı hicr ü cefâ bir değilse de

Zevkin bihâr-ı sevreti âsûde hefveden
Aşkın nezîhdir kerem-i feyzi şehveden
Kalbim sürûr içinde güzel nâz ü ʻişveden
Bâlâ vü zîri bir görürüm fart-ı neşveden
Birdir gözümde arz u semâ bir değilse de

Zulmetle nûr bir görünür sath-ı cemrede
Mümkün değil mi şunları görmek bu ʻibrede
Her dürlü zıd sıfatları her dürlü zümrede
Birleşdi reng-i zülf ü benagûş nazrada
Birdir bana sabah u mesâ bir değilse de

Şâhid değil midir maraz-ı aşka âh-ı serd
Her dem figân-ı kalb-i hazînimle rûy zerd
Dil istemez ki hâlimi bilsin hezâr ferd
Bîmâr-ı aşkım istemem aslâ ʻilâc-ı derd
Birdir yanımda derd ü devâ bir değilse de

<u>Asrî</u> bilir şinâver-i deryâ girîvesin
Anlar fazîlet ehli güzel şi'r ü bîvesin
Takdîr ider meziyet-i vâlâ vü cîvesin
Rüşdî sühan-şinas bilir tarz ü şîvesin
Birdir edâ-yı şi'r ü edâ bir değilse de

1.2.3. Gazel

Hüseyin Hüsâmeddîn'in elimizde bir de gazeli bulunmaktadır. Bu gazel Amasya Tarihi'nde değil, Hüseyin Menç'in Hüseyin Hüsâmeddîn hakkında yazdığı çalışmalarda geçmektedir.[2] Aruzun "feilâtün feilâtün feilâtün feilün" kalıbıyla kaleme alınan gazel, "ettin" redifi ve "-ûn" harflerinden oluşan kâfiye-i mürdefe ile yazılmıştır. Bu gazelin birinci mısraında aruz hatası bulunmaktadır. Bu gazelin yayımlanan şeklinin birinci mısraında aruz hatası bulunmaktadır. "Ey Amasya /bana söyle /nasıl füsûn/ ettin"

[2] Hüseyin Menç, "Amasya Tarihi Yazarımız Abdizade Hüseyin Hüsâmeddîn Efendi" http://www.huseyinmenc.com.tr/makale/53/amasyatarihiyazarimizabdizadehuseyinhusameddinefendi.html (Erişim Tarihi: 08.03.2017) Hüseyin Menç, bize bu gazelin Yeşilırmak gazetesinin 1938 yılında çıkan bir sayısında yer aldığını ifade etmiştir.

mısraında vezin bozulmuştur. Şiirin baş tarafının "Ey Amâsiyye" şeklinde okunması da mümkündür. Fakat bu sefer de mısraın son bölümünde aruz vezni bozulmaktadır. Elimizde şiirin sadece basılmış hâli olduğu için bu konuda başka da bir şey diyemiyoruz. Yine şiirin basılmış hâlinde geçen "adam" ve "dilher" kelimelerinin de "âdem" ve "dilber" olması gerektiğini, bunun da baskı hatasından kaynaklandığını düşünüyoruz. "Ey Amasya /bana söyle /nasıl füsûn/ ettin" mısraında üçüncü tef'ile olan "nasıl füsûn" kısmında ikinci hece açık olması gerekirken kapalı gelmiştir. Aslında elimizdeki diğer şiirlerinde ve bu gazelin geri kalanında aruz hatası yapmayan Asrî'nin bu mısradaki gibi basit bir aruz hatasına düşmesi, bize bu şiirin birinci mısraının farklı olması gerektiğini düşündürmektedir. Bu gazelde, Amasya Tarihi'ni yazmaya ömrünü adadığı hâlde Amasya halkından gerektiği kadar ilgi görmeyen, hatta belki de bir zamanlar bu şehrin milletvekili olmaya niyetlendiği halde bu girişimi asla kabul görmeyen Hüseyin Hüsâmeddîn'in yaşadığı hayal kırıklığı[3] görülmektedir. Özellikle son mısradaki gibi "Böyle Asrî gibi üftâdeni mahzûn ettin/Sana çok düşkün olan Asrî gibi bir âşığını mahzun ettin" şeklinde sitem eden şâirin bu gazeli yaşadığı hayal kırıklığının ifadesi olarak yazdığı görülmektedir.

Ey Amasya bana söyle nasıl füsûn ettin
Hangi hüsnünle beni kendine meftûn ettin

Öyle bir câzibe-i aşk yarattın dilde
Beni bu derd-i füsûnkâr ile dil-hûn ettin

Kilkimi hüsnünü göstermeye tahsîs ettim
Kendi ikbalin için ömrümü merhûn ettim

Seni rûhum gibi sevdim sana bir cân verdim,
Varımı uğruna koydum beni mağbûn ettin.

Sana adam gibi her yerde perestij ettim
Beni koydun geri ağyârını memnûn ettin

Bilmedim sen ne yaman dilber-i fettânmışsın
Böyle Asrî gibi üftâdeni mahzûn ettin

Sonuç ve Değerlendirme

Asrî mahlaslı Hüseyin Hüsâmeddîn'in şâirliği gibi, şiirleri de Amasya Tarihi'nin gölgesinde kalmıştır. Ömrünün son günlerinde bile gazel yazan bir şâirin elimizde divanı veya şiir mecmuası olmaması pek ihtimâl dâhilinde değildir. Kendisi elimizdeki ifadelerinde ve yazılarında böyle bir eserinden bahsetmemektedir. Fakat yukarıda görüldüğü üzere, Hüseyin Hüsâmeddîn Dîvân şiiri geleneğine son derece hâkim birisi olup, şiir tekniği açısından da şiire özenen bir nev-hevesten ziyâde kalbur üstü şairler arasında sayılabilecek bir şiir yeteneğine ve kültürüne sâhiptir. Bu bildiri vesilesiyle, kendisinin bu yönüne dikkat çekmeyi amaçladık. Bundan sonraki amacımız Asrî'nin divanının bulunması için çabalamak olacaktır. Öyle ümit ediyoruz ki bir gün Asrî'nin şiirleri gün yüzüne çıkacak ve Amasya'nın bu kıymetli değerinin bu yönü de hak ettiği değeri görecektir.

Kaynakça

Akpınar, Turgut, "Az Tanınan Büyük Bir Milliyetçi Hüseyin Hüsâmeddîn Yasar", *Hayat Tarih Mecmuası*, c. II, sayı: 8, İstanbul, 1975.

Akpınar, Turgut, "Hüseyin Hüsâmeddîn", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. XVIII, 1998.

[3] Hüseyin Hüsâmeddîn'in milletvekili olma gayreti, bu gayretinin karşılık bulmaması ve Amasya Tarihi'nin geri kalan ciltlerini bastıramadan ölecek olması karşısında yaşadığı üzüntüyü kendisinin dostlarına yazdığı mektuplardan takip edebilmekteyiz. Bu mektuplar için bkz. Hüseyin Menç vd., *Abdîzâde Hüseyin Hüsâmedin Efendi: Hayatı, Eserleri ve Hakkında Yazılanlar*, Amasya Belediyesi Yayınları, Samsun, 2012.

Çimen, Feyzi, "Dîvânü Lügâti't-Türk Üzerine İlk Dizin: Dîvân Anahtarı ve Hüseyin Hüsâmeddîn Yasar'ın İlmî Kişiliği", *FSM ilmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2013, sayı: 1, s. 136-151.

Hüseyin Hüsâmeddîn, *Amasya Tarihi (Haz. Mesut Aydın, Güler Aydın)*, Amasya Belediyesi Yayınları, Ankara, 2008.

Menç, Hüseyin vd., *Abdîzâde Hüseyin Hüsâmedin Efendi: Hayatı, Eserleri ve Hakkında Yazılanlar*, Amasya Belediyesi Yayınları, Samsun, 2012.

Menç, Hüseyin, "Amasya Tarihi Yazarımız Abdizade Hüseyin Hüsâmeddîn Efendi" http://www.huseyinmenc.com.tr/makale/53/amasyatarihiyazarimizabdizadehuseyinhusameddinefendi.html (Erişim Tarihi: 08.03.2017)